

ANTEP SAVUNMASI VE ALİ ŞEFİK ÖZDEMİR BEY'İN FAALİYETLERİ

Doç. Dr. Zekai GÜNER
Zonguldak Karaelmas Üniversitesi
Alaplı Meslek Yüksek Okulu
gunerz@karaelmas.edu.tr

ÖZET

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7.maddesine dayanılarak, İngilizler Antep'i 15 Ocak 1919'da işgal etmişlerdir. Daha sonra İngilizler 29 Ekim tarihi itibariyle, işgalleri altında bulunan Antep ve Güneydoğu Anadolu Bölgesini Fransız işgaline bırakmışlardır. Fransız-Ermeni Alaylarının Türklere karşı uyguladıkları zulüm, işkence ve haince saldırıları karşısında, Millî Mücadele tarihimizin yiğitlik, kahramanlık ve fedakârlıklarla dolu bir mücadele örneği ortaya çıkmıştır.

Antep Savunması, şehir halkının bütün yokluklara karşı; kadınıyla, erkeğiyle, yaşlısı ve genciyle gerçekleştirdiği mücadeledir. Bu makalede, 8 Ağustos 1920'de Antep Millî kuvvetlerinin komutanlığı görevini üstlenen Ali Şefik Özdemir Bey'in bölgeye gelmesiyle birlikte gelişen olaylar ve savunmanın üçüncü devresi izah olunacaktır.

Anahtar Kelimeler: Antep, Savunma, Ali Şefik

THE THIRD PERIOD OF ANTEP DEFENCE AND THE ACTIVITIES OF ALI SEFIK OZDEMİR

ABSTRACT

Depending on the seventh item of Mondros Truse, Antep was first occupied on January 15th, 1919 by the English troops. Later the city with the region of Southeast Anatolia, which was under their occupation, was left to the French troops on October 29th. An example which is full of bravery, heroism and sacrifice in our history of National Struggle came out over against the oppression, torture and traitorous assaults applied to the Turkish by the French-Armenian regiments.

Antep Defence is a struggle given by the whole residents of the city with its women, men, elderly and the youngsters despite all kinds of poverty. In this paper, the events and the third period of Antep Defence soon after the arrival of Ali Şefik Ozdemir Bey, who undertook the commandership of Antep national troops on August 8th 1920, will be explained.

Keywords: Antep, Defence, Ali Şefik

1. GİRİŞ

19.yy. başlarında İngiltere Mısır üzerinde, Fransa'da Kuzey-batı Afrika ile Suriye bölgesinde nüfuz sahası elde etmek çabası ve rekabetine giriştiler. Bu topraklar Osmanlı Devletine ait topraklardı. Suriye, Akdeniz çevresindeki Mısır, Arabistan, Anadolu ve Irak gibi dört büyük bölgeyi coğrafi merkez olarak birbirine bağlarken bu bölgeler arasındaki ulaşım ve ticaret bağlantısını da yapan tek mevki durumunda idi. Bu bölgeye sahip olacak herhangi bir devlet, öteki devletlerin sömürgeleri ile bağlantısını kesebilirdi. İşte bir Osmanlı toprağı olan Suriye'nin bu ticarî ve stratejik durumu Fransa'yı o zaman bu bölgeye yöneltti. Fransa'nın bölgeyi iktisaden ele geçirme çabalarının yanı sıra dini faaliyetlerde de bulunduğunu görüyoruz.

I. Dünya Savaşı esnasında doğabilecek tehlikeleri göz önünde tutan İngiltere, Fransa'nın Suriye ve Güney Anadolu'daki isteklerini kabul etmek zorunda kaldı. Bunun sonucu olarak Petersburg'da imzalanan Sykes-Picot gizli Antlaşması (9-16 Mayıs 1916) gereğı, Musul, Maraş, Urfa, Antep bölgeleri ile Suriye'nin bir kısmını Fransızlara, Bağdat ve Mezopotamya'nın da İngilizlere verilmesini kararlaştırdı (Akbiyık, 1990: 5).

İngiltere için Rusya faktörü vardı. Rusya'nın Güney'e sarkması İngiltere'nin sömürge yollarını tehlikeye atacaktı. İşte İngiltere Rusya'nın Güney'e sarkmasını önlemek ve Ortadoğu'da bu devletle karşı karşıya gelmemek için Fransa'nın bir tampon bölge oluşturmak amacını güdüyordu. Bu amaçla, Güney Anadolu ile Suriye'nin Kuzey kısımlarını ve Musul'u Fransa'ya vermeye razı oldu (Akbiyık, 1990: 6).

Osmanlı Devleti'nin I.Dünya Savaşı'ndan mağlup çıkması üzerine İngiltere Hindistan yolu üzerindeki bu bölgeyi ele geçirmek için faaliyete geçmiştir. Savaş telaşı içinde bol keseden yapılan dağıtım daha sonra İngiltere'yi rahatsız etti. Zira Filistin, Suriye ve Irak Cephelerinin bütün yükünü İngilizler çekmişti. Bu sebeple Fransızları İngilizler, Mondros Antlaşması görüşmelerine bile katmamışlardır. Ayrıca İngiltere ne pahasına olursa olsun petrol bölgesi olan Musul'u ele geçirmek istiyordu. İngiltere Avrupa'da Fransızların güvenliğini sağlayan tedbirleri desteklemenin ücretini bu devlete Ortadoğu'da ödetmeyi düşünmekteydi. 3 Kasım 1918'de antlaşma şartlarına aykırı olarak Musul'u işgal eden İngiltere 9 Kasım 1918'de İskenderun'u işgal etmiş ve harekâtını Antep, Maraş Vilayetlerine doğru genişletmiştir (Akşin, 1978:58 ve Akbiyık, 1990:8).

İngilizler, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın yedinci maddesine dayanarak, çok miktarda askerini daha iyi şartlarda barındırabilmek için iskân mıntokasını genişletmek istediler. Bu maksadı temin için İngiliz birlikleri Antakya'nın güneyinden itibaren doğuya doğru 7.nci Ordu Birlikleri ile temas halinde idi.

İngilizlerin Suriye Cephesinde Mondros Antlaşmasına aykırı ilk istek ve davranışları İskenderun'dan başlamıştı. Nitekim, 9 Kasım 1918'de 15 kişilik bir kuvvetle İskenderun'u kolayca ve yalnız tehditle işgal eden İngilizler, şehrin etrafında geniş bir bölgeyi de ellerine geçirmişlerdir (Türk İstiklâl Harbi, 1966: C.IV, 62).

Yıldırım Orduları Gurubu ile 7.nci Ordunun 7 Kasım 1918'de lağvedilmesi üzerine bölgede kumandayı Nihat Paşa ele almıştır. İngilizler İskenderun'un işgali ile yetinmeyerek, mütareke şartlarına aykırı olarak Adana'nın boşaltılmasını 2.nci Ordudan istemiştir. 2.nci Ordu bölgeden çekilirken Adana Vilâyeti ile Antep ve Maraş sancaklarında asayişî korumak için mümkün olan tedbirleri almış bulunuyordu. 2.nci Ordu da 15 Aralık'ta lağvedilmiş ve birlikleri 26 Aralık 1918 tarihinde Pozantı'ya kadar çekilmiştir. Bölgenin boşalması üzerine Fransızlarda işgale katılmış, ekseriyeti Ermenilerden meydana gelen kuvvetleriyle 11 Aralık'ta Dört Yol'a, 17 Aralık 1918'de Mersin'e çıkarma yapmışlardır. Mısır'daki İngiliz kuvvetleri kumandanı General Allenby'nin emri ile Adana'da işgal altına alınmıştır. 27 Aralık'ta Halep'ten Kilis'e gelen bir İngiliz Müfrezesi 1 Ocak 1919'da Antep'i işgal etmiştir (Türk İstiklâl Harbi, 1966: c.I, s.77 de Antep'in işgal tarihi 17 Aralık 1918 olarak verilmektedir).

İngilizler Antep'i işgal ettikten bir müddet sonra beraberinde bulundurdukları Ermeni tercümanların ve Antepli tercümanlardan Leonyan Adur'un tahrik ve teşvikleriyle Türklere karşı kin ve nefretlerini günden güne artırdılar. Hatta İngiliz kuvvetlerinin yol güzargahı üzerindeki köylerde ırza tecavüze kadar varan hareketleri, Türklerin sabrını tüketti ve onları, sonunun nereye varacağı kestirilemeyen bir savaşın içine doğru itti (Lohanlızade, 1974: 16 ve Söz 1919: 12 Mart 1919).

Ermeniler de fırsat buldukça Türkleri tahrik etmekten geri durmuyor. İngilizler de Türklere karşı yapılan her baskıya göz yumarak onları el altından teşvik ediyorlardı. İngiliz askerleri hükümet konağını basarak Ermenilerin göçü hakkında mevcut evrak ve belgeleri gasb ettiler. 12 Mart'ta sıkıyönetim ilân ederek, şehirde ne kadar ateşli ve yaralayıcı silâh varsa 24 saat zarfında İngiliz ve Fransız İşgal Kuvvetleri Kumandanlığına teslim edilmesini, aksi takdirde her kimin yanında silâh bulunursa derhal idam edileceğini ve ailesinden ayrıca 100 altın ceza alınacağını, İngiltere ve Fransa Hükümetlerinin herkes için tarafsız ve eşit bir şekilde adaletin temini için çalışacaklarına, eğitimin geliştirilmesi ve iktisadi hayatın geliştirilmesi için hizmet etmenin arzusu içinde olacaklarını, bu iki hükümetin şarktaki siyasî hareketlerinin bundan ibaret olacağını belirten bir beyanname yayınlamıştır (Güner ve Kabataş, 1990: 293).

Antep halkı da İngiliz işgali üzerine bir miting düzenleyerek işgali protesto etti. Mitingde Antep Belediye Başkanı Lütfi Bey, halkın işgali kabul etmediğinin Sulh Konferansına duyurulmasını isterken, diğer taraftan da %90'ı Türk olan ve Suriye ile hiçbir alakası olmayan bu öz Türk topraklarının haksız yere işgal edildiğini, asayişî bozacak hiçbir halin vukuuna meydan verilmediğini, bu sebeple işgalin kesinlikle kabul edilemeyeceğini bütün dünyaya ilân etti (Türk İstiklâl Harbi, 1966: c.IV, 50).

2. ANTEP'İN FRANSIZLAR TARAFINDAN İŞGALİ

Suriye'de işgalin değiştirilmesi hakkında Lloyd George ve Clemenceau anlaşması üzerine, 29 Ekim 1919'da İngilizler, işgalleri altındaki Güneydoğu Anadolu Bölgesini Fransızlara terk ederken bundan çeşitli şekillerde faydalanacaklarını düşünüyorlardı. Bölgenin sorumluluğunu Fransızlara terk etmek

suretiyle onları Türklerle karşı karşıya bırakmışlardı. En önemlisi Türklerin anavatanına dahil bu toprak, nasıl olsa yabancılara bırakmayacaklarını anladıklarından Fransızları bu bölgede meşgul ederek dikkatlerinin Arap ülkelerinin üzerinden dağılmasını sağlamışlardı (Baytok, 1970: 24-25).

29 Ekim 1919 günü Ermeni halkının coşkulu gösterileri arasında, içlerinde gönüllü Ermeni birliklerinin de bulunduğu Fransız işgal kuvvetleri Antep'e girmişlerdi. Antep'in Fransızlar tarafından işgal edilmesi üzerine Heyet-i Temsiliye aşağıdaki kararı almıştır:

“Ayıntab, Urfa ve Maraş'ın antlaşma şartlarına aykırı olarak bu defa Fransızlar tarafından işgali haberi ve bu işgal etrafında dönen bir takım dedikodular dolayısıyla bu çevre ve civar vilâyetler ahalisinin son derece heyecana kapıldıkları ve bu heyecanın bütün Anadolu'ya sirayet etmek üzere bulunduğu ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin bu gibi işgallere karşı birlikte müdafaa mukavemet esasına kabul eylemiş olmasına nazaran bu meselede bîtaraf kalamayacağı ve bu bölge ahalisinin evvelâ sessiz bir şekilde bunu protesto edeceği ve protestoya Fransızlar tarafından ehemmiyet verilmediği takdirde milletin bütün vasıtalarına başvurarak tüm mevcudiyetiyle Fransız işgal kuvvetlerine karşı fiilen müdafaaya kendini selâhiyetkâr addedeceği ve hükümet-i merkeziyenin akla gelen en uygun şekilde ve kararlı bir dil ile bunları anlatarak neticede milleti itham ve mesuliyet altında bırakmamak için icap eden siyasî tedbirlerin yerine getirilmesi Harbiye Nazırı Cemal Paşa'ya yazıldı ve durum bu havalinin merkez heyetlerine bildirildi”(Gömeç, 1989: 22) deniyordu.

Mabeyn Başkatibi Ali Fuad Türkgeldi'nin Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti namına Avanos Belediye Reisi tarafından gönderilen telgraf dikkate alınmak ve kendilerine uygun bir cevap yazılmak kaydıyla sadarete havale edilmişti (BOA.İ.DUİT 118/155).

Mabeyn-i Hümâyûn-ı Mülûkâne
Baş Kitâbeti
338

İzmir'in işgaline zamimeten Adana, Urfa, Ayıntab, Maraş gibi aksâm-ı mühime-i memâlikin de işgâl edilmesi fevkalâde teessürlerini müceb olduğundan bahisle işbu eczâ-i vatanın tahliyesi emrindeki tedâbirin emr ve izbârına muntazır bulduklarını mübeyyin Müdafaa-i Hukuk-ı Milliye Cemiyeti nâmına Avanos Belediye reisi eşrâf ve sekene-i mahalliyeden diğer zevâtın imzalarını hâvî keşide olunub manzûr-ı âlî buyrulan telgrafnâme münderecâtı Bâb-ı Âlice nazar-ı ehemmiyete alınmak ve kendülerine de münâsib sûrette cevâb yazılmak üzere ber mantûk-ı emr ü fermân-ı hümâyûn leffen savb-ı sâmi-i fehimânelerine tsyâr kılındı ol bâbda emr ve fermân hazret-i veliyyülemrindir.

Ser Kâtib-i hazret-i şehriyârî
1335
Ali Fuad

30 Safer 1338 – 24 Teşrin-i Sani

29 Ekim'de Antep'e gelen Fransız Ermeni Alayı Komutanı Konel Saint Marrie, Antep'in işgal idaresini teslim aldı.(Gaziantep İl Yıllığı, 1968:102) Evvelce çetecilik yaparken firar etmiş olan Ermeniler Lejyonlar halinde Adana'da toplanmışlardı ve sonra Fransızlar tarafından Urfa, Maraş ve Antep taraflarına gönderilerek Türklere karşı çeşitli zulümlerde bulunmaya başladılar (Gömeç, 1989: 23).

Tehcir tabi tutulan Ermenilerin tekrar fitne ve fesat çıkarmak üzere yerlerine dönmeleri Fransız işgali esnasında daha da hızlanmıştır. Fransız kaynaklarına göre 1919 senesinin sonlarına doğru 120.000 civarında Ermeni'nin Güney vilâyetlerine yerleştirildiği iddia edilmektedir (Akbiyık, 1990: 16).

Fransız İşgal Kuvvetleri Kumandanı General Querette, Antep, Maraş, Urfa Sancakları ahâlisine hitaben:

“Fransa Cumhuriyeti'nin Fevkalâde Komiseri ve Fransız Şark Ordusu Başkumandanı olan Ferik'in emriyle Antep, Maraş ve Urfa Sancaklarındaki Fransız kuvvetlerinin kumandasını deruhte eyliyorum. Bütün ahâli bilâ-tefrik cins ve mezhep kuvvet ve kudret-i galibiyetiyle silahlarımızın altındadır. Uzun harp senelerinden sonra sulh dönemine girilmiştir. Namuslu olanlar Fransa yanında yer alsınlar” şeklinde özetlenecek 13 Aralık 1919 tarihli bir beyannameyi neşretmiştir (Harp Tarihi Vesikalari Dergisi, 1956, Sayı:16, Belge No:415/a).

3. FRANSIZ İŞGALİ VE SONRASI GELİŞEN OLAYLAR

Fransızların yol güzergahındaki köylerde yaptıkları kötülükler ve taşkınlıklar gün geçtikçe artıyordu. Bilhassa Ermeni ve Fransız askerlerine güvenen yerli Ermeniler rastladıkları Türkleri tehdit ediyor ve dövüyorlardı. Bu fenalıklar duyulunca köylüler ve millî kuvvetler, Çatalmazı Boğazında Fransızları sıkıştırmış onlardan bir çoğunu öldürmüşlerdi. Bu hareket Antep'teki Fransız Komutanını kızdırdı. 10 Kasım 1919'da, Ermeni askerleriyle Türk polisler arasında bir kavga çıktı. Cemiyet-i İslâmiye bu fırsattan istifade ederek Antep'in Fransızlar tarafından işgalini protesto etti (Abadi, 1959: 17).

Olayla ilgili olarak Kilis Kaymakamlığının Fransız Devleti'nin Kilis'te bulunan askerî kumandanı Mösyö Zeus'a göndermiş olduğu 10 Kasım 1919 tarih ve 2 numaralı protestosu aşağıdadır (Orijinal metin EK 2'de verilmiştir):

Beher zirde vazü'l-imza Kilis kaimakamı Kemal Bey'in emriyle hususat-ı atiyenin zat-ı alilerine arzını kendine bir vecibe bilür.
Memalik-i Osmani'den bir cüz-i latifin olan ve münasebet-i örfiyesinden sarf-i nazar coğrafya nokta-i nazarından Anadolu ile teşrik-i mukadderat edebileceği varest-i izah bulunan Kilis'in bu vasi Türk kıtasının işgaline memur olduğunuz anlaşıldı.
Gerçi 21 Teşrinievvel 1918 tarihinde Mondros'da teati edilen yirmibeş maddelik mütarekenamenin yirmi dördüncü maddesinde “vilayat-ı sitede igtışaşat zuhurunda mezkur vilayetlerin her hangi bir kısmının işgali hakkını itilaf devletleri muhafaza eder” ve yedinci maddesinde de “müttefikler emniyetlerini tehdit edecek vaziyet zuhurunda herhangisevku'l-ceyş noktasını işgal hakkını haiz olacaklardır” denilmiş ise de Kilis ne o vilayat-ı siteden ve ne de sevkü'l-ceyş muntkasından madud olub binaen aleyh işgali mütareke ahkamına muhalif ve münafi ve asayiş-i mahalliye berkemal olduğu ve vakaen harbin sükutunu takib eden günlerin birinde asker ve hayvanlarını kışlatmak ve bu vesile ile asayiş-i kontrol etmek üzere muvakkaten buraya İngiltere hükümet-i fehimesinin bir kıta-i askeriyesi gelmiş ve filhakika hiçbir umurumuza müdahale etmemek ve bila tazyik bütün sekene-i memleket hakkında sıyaneten muamele-i musavvatkariden ayrılmamak suretiyle istihdaf ettiği gaye-i ahkamına riayet etmiş ve müddet-i ikamet-i zarfında gerek asayişin hüsn-i devamında ve gerek muamelat-ı umumiyeye gördüğü adilane idare-i muamelenin şahidi ve takdirhahı olarak ahiren çekilmiştir. Şimdi bu Türk muntkasının hiçbir esbab-ı makule mesned olmaksızın taht-ı kumandanızda bulunan devlet-i Fehimelerinin bir kıta-i askeriyesi tarafından işgali salifülarz mütareke ahkamına ve kavaid-i düveliyeye muhalif ve münafi saha-i müsbed ve alem-i ilm ve irfanda pek yüksek bir mevki ihraz eden ve bu itibar ile kendisinden daima hak ve adalet beklenen devlet-i muazzamalarının da

evsaf ve şerait-i mesbute dahilinde bulunan böyle sükunetli bir yeri kaviyyen işgal arzusunu beslemeyeceği muhakkak bulunduğu binaberin bu işgalin nâacul olduğunu beyan ile bundan sarf-ı nazar edilmesi[ni] isbat eder ve bir nüshasını merciime takdim eylediğim işbu protestonameyi zat-ı alilerine tevdi ve bilvesile hürmetlerimin kabulünü reca eylerim efendim.” Mühür aslına mutabıktır fi 19 Teşrinisani sene 35 (BOA.DH.EUM.AYS 26/73 lef 1).

20 Kasım tarihli Antep Mutasarrıf Vekili'nin Dahiliye Nezaretine gönderdiği bölgede gelişen olaylarla ilgili arızasında şu açıklamalarda bulunulmaktadır (BOA.DH.EUM.AYS 26/73).

Devletlü efendim hazretleri

2 Teşrinisani sene 35 tarih ve 6072/610 numarolu arıza-i çakerinin mabadıdır.

- 1- 8 Teşrinisani sene 35 tarih ve 6127/630 numarolu tahriratla arz olunan bayrak indirilmesinde vazifesini ihmal eden sancağımızın kudsiyet ve ulviyetini takdirden aciz bulunduğu anlaşılan polis memuru Hayri efendi polislikten tard edilmiştir. Bu tard muamelesinin adem-i icrasını Fransız koloneli birkaç defa şifahen ve tahriren ve işaret ve hatta ısrar etmiş ise de her Osmanlı'nın kalbini, asabını, bütün mevcudiyetini lertzannak edecek şu halin iftiharını mümkünattan göremeyerek ve mumailiyh Hayri efendinin zaten polis namzedi olmasından ve namzedliği müddetince diğer vukuatından polisliği ifa edemeyeceği anlaşıldığından bahs ederek lisan-ı münasib ile cevap verilmiş ve ibkası cihetini iltizamdan sarf-ı nazar eylemiştir.
- 2- Ayıntab Fransız kolonelinin acizlerine gelen bir tezkirenin bir fıkrasında “Maraş ve Ayntab mutasarrıflıkları üzerine kontrol selahiyetini haizim” diye muharrer olduğu görülmesine mebni bu babda henüz merciimden bir emr almadığım cihetle bunu kabulde mazur olduğumu bildirdim.
- 3- Müdahaleye zemin hazırlayacak ve imkan verebilecek her dürlü esbab-ı mümküni elden kaçırmamakta olduğum cihetle gerek Ermeni sivil efradının gerekse Fransız ordusuna dahil Ermeni askerlerin muamelatını ve ruş ve hareketlerini tekayyüd altında bulundurmaktayım. Bu askerlerin kusurunu kumandanlarına bildirerek tedibini talep ediyorum. Sivil olan Ermenileri hükümet eliyle ve kanunen terbiye eyliyorum. Hatta bundan dört beş gün evvel tiyatroya gelen üç sivil ermeninin İslamlara ve alelhusus memurine karşı vukua gelen olay üzerine derhal polisler vasıtasıyla tutularak taht-ı nezarete alınmış ve evrakları adliyeye verilerek tevkiif edilmişlerdir.
- 4- Taleb-i vaki üzerine ihzar olunub bildirilen zamanda Kilis kaimakamlığından Fransızlara bir protesto verdirilmiştir. Sureti melfuftur.
- 5- 8 Teşrinisani sene 35 tarihinde sekiz makine tüfenkle bir cebel topu ve araba ve saire gibi levazım ve yüz elli kadar Fransız Cezair askeri gelmiştir. Bu Cezair Müslüman askerlerin memlekete vürudu günü kolonel tarafından davet edilmiş isem de meclis-i idarenin ictimai saatinden bahisle bilitizar gidemedim.
- 6- Kilis dahilinde Çeltik bozuğu kuru ve tevabiine kendi hududları dahilinde olduğundan bahisle ve bu çeltikleri suret-i katiyede gasb idüp kıymetleri vechile toplatmamak fikriyle oradaki jandarmalarımıza adüvven faik olarak hükümet-i muvakkate-i arabiye tarafından bir zabıta maiyetinde kuvvet çekmiş ve hatta jandarmalarımızın tüfenklerini almak küstahlığında bulunmuş ise de bizzat oralara giden Kilis kaimakamının ittehad etmiş olduğu tedabir neticesinde tüfenkler iade edilmiş ve orada zuhura gelecek faciayı vukuunun şimdilik önu alınmıştır. Bu meselede garabeti teşkil edecek bir cihet var ise bu ve emsali kararın hükümet-i Osmaniye'ye aid olacağını söyleyen İngilizler aynı fikri de hükümet-i muvakkate-i arabiye vermişlerdir.
- 7- Gerek defaatle istirham olunduğu üzere Fransızların son derece tekid ve ihtiraza rağmen umur ve muamelat-ı hükümete müdahale etmek istedikleri takdirde bunlara ve gerek arabaların ber vech-i muharrer tecavüz ve taaddiyatına karşı tutulacak hat ve hareketin mufassalan ve vazihen emr ve işaretine şiddetle muntazırım. Bu muamelere karşı yapılacak icraat hakkında elde bir talimat bulunmamasına mebni –Kilis

kaimakamlığından da bildirildiği üzere- tayin-i harekette şitaban-ı teemmül bir vaziyette kalınmıştır. Alelhusus en acı bir hakikat; mevkimiz ve vaziyetimiz itibarıyla arab hükümetinin bizden kuvvetli olması ve Fransızların müdahale için hemen her saat içinde bir çığır aramakta bulunmasıdır. Binaen aleyh bu hususlardaki talimatın en seri ve mümkün vasıta ile irade buyrulmasını tekrar istirham eylerim ol babda emr ve ferman hazret-i men lehü'l-emrindir. Fi 20 Teşrinisani sene 35

Ayıntab Mutasarrıf Vekili
imza

23 Kasım'da Antep'te büyük bir miting yapıldı. Mütarekenin imzasından iki ay sonra, sebepsiz yere işgal edilen Antep şehri halkının %90'ı Türk ve Müslüman olduğu ve İngilizlerin bunu bilerek kıtalarını geri çekmekle istiklâl ve hukuklarına hürmet ettiklerini açıklayan Antep Belediye Başkanı M.Lütfi Bey heyecanlı bir konuşma yapmıştır (Lohanlızade, 1974: 268-269).

Antep, Maraş ve Urfa Sancaklarından İngiliz askerlerinin çekilmesinden sonra Fransızların bölgeye gelmesi üzerine Antep Mutasarrıflığı, dahiliye Nezaretine iki tezkire göndererek Merkezi Hükümetin duruma açıklık getirmesini talep etmiştir. Meclis-i Vükelasının hülâsa meâlleri ve kararları aşağıdadır (BOA.MV 217/184, MV 218/12).

Hülâsa-i meali

Ayıntab, Maraş ve Urfa sancaklarının Fransızlar'la Osmanlılar'ın idare-i müşterekeleri altında kalacağı hükümet-i merkeziyece kararlaştırılarak bu babda mutasarrıflara tebligat icrası derdest bulunduğu ve jandarma Fransız kumandanlarının emri altında bulunacağı ve maliyeyi kontrol için bir zabıta tayin olunacağı ve kendisinin havali-i mezkure umum kumandanı olduğu general Koneren tarafından Kilis kaimakamına ifade olunması üzerine bu babda bir emr olmadığı cihetle ifade-i vakıayı kabul ve tatbikte mazur bulunduğu kaimakam canibinden cevaben beyan olunduğundan ve oradan Ayntab'a giden mumaileyh generalin Ayntab'da da ayn-ı teklifi dermiyan eylemesi şübhesiz olduğundan bahis ile Ayntab mutasarrıflığına talimat talep edilmekte olduğuna dair dahiliye nezaretinden varid olan 16 Kanunievvel sene 335 tarihli ve 1923 numarolu tezkire okundu.

Kararı

Hükümet-i merkeziyece bu yolda bir karar ittihaz edildiğinin katiyyen asl ve esası olmadığından keyfiyetin mahalline lieclit-tebliğ dahiliye nezaretine işarı ve mumaileyh generalin ifadat-ı vakıasının bu babda mahallince vuku bulan istifsar üzerine böyle bir kararın katiyyen asl ve esası olmadığından cevaben tebliğ edildiğinin icabı vechile Fransız mümessiline liecli-işar hariciye nezaretine izbarı tezekkür kılındı.

İmzalar

24 Rebiüevvel 1338- 18 Kanunievvel 1335
Tebliğ tarihi 18 Kanunievvel

Hülâsa-i meali

Ayıntab'dan İngiliz kuvve-i mevcüdesi çekildikten sonra dâire-i hükümete gelen Fransız kumandanının suret-i ifadâtından ve bu hâl umûr-ı hükümete müdahaleye mukaddime teşkil edeceğinden bahis ile Ayntab mutasarrıflığına talimat talep edildiğine dair dahiliye nezaretinin 21 Kanun-ı evvel sene 335 tarihli ve 1953 numarolu tezkiresi mütalea olundu.

Kararı

Mutasarrıflığın suret-i işârından bahis ile icâbı ve münâsibi vechile teşebbüsât ifâsı hususunun hâriciye nezâretine izbârı ve mahazâ mütârekenâme ahkâmı malûm ve bunun hâricinde muamele ifası gayr-i mümkün olduğundan ahkâm-ı mütârekenâme hilâfına müdahâlât ve teklifât vukuunda hüsn-i suretle müdafaa-i keyfiyetle beraber hükümet-i merkeziyyenin tebligât ve müsaadesi olmadıkça hodbehod muamele ifasında mazur olduklarının memurin-i mahalliye tarafından tebyin ve bir de gerek memurin ve gerek efrad-ı ahalinin ilkaat-ı hariciyeye kapılmamaları temin edilmesi muktezi idüğünden mezkur mutasarrıflığa ve sair icab edenlere ana göre tebligat ifasının cevaben dahiliye nezaretine işarı tezekkür kılındı.

İmzalar

Mazbata tarihi: 23 Rebiülahir 1338- 15 Kanunısani 1336

Tebliğ tarihi: 15 Kanunısani

21 Ocak 1920 akşama doğru İnönü Caddesinde, askeri fırın önünden oniki yaşlarında oğlu Kamil ile geçmekte olan bir Türk kadınına Fransızlardan iki sarhoş asker yılışık bir eda ile ve tecavüz etmek maksadıyla peçesini açmak istemişlerdi. Mehmet Kamil anasını savunmak için Fransızlara taşla hücum etmiş ve iki er tarafından süngülenerek şehit edilmiştir. Bu hadise üzerine son derece galeyana içinde bulunan ahali sarhoş Fransızların sığındıkları fırını kuşatarak hücum etmişler, Fransız Kumandanı General Gouraud'un, bir daha böyle hadiselerin çıkmayacağına dair teminat vermesi üzerine halk dağılmıştır (Ünler, 1969: 28).

1895 yılında Antep'te kurulan Maarif-i Mahalliye Cemiyeti, Antep savunmasının başladığı dönemde Cemiyet-i İslâmiye ismi altında faaliyet göstermiştir. Cemiyet-i İslâmiye, Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ne dönüşünceye kadar yalnız Antep'te değil bu vilâyetin kazalarında da ayrı ayrı teşkilâtlanmıştı. Cemiyet, işgalci güçlerle Antep halkı arasında üzücü olaylar çıktığında toplanıyor ve kararlar alıyordu (Ünler, 1969: 21).

Sivas Kongresi kararlarının dokuzuncu maddesi ile daha önce kurulmuş olan bütün cemiyetlerin, bu kongre kararıyla yeni kurulan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile birleştirilmesi bütün il ve ilçelerde şubeler açılması ve Misak-ı Milli'nin gerçekleştirilmesi için valilere ve mutasarrıflara genelgeler göndermişti (Atatürk, 1987: C.III, ves no:130).

Sivas Kongresi beyannamesinin mutasarrıflığa gelmesi üzerine bir gece Doktor Ragıp, Alay Katibi Avni, Telgrafçı Mahir, Meclis İdare Başkatibi Eşref'in evinde toplanıp beyannameyi okuyarak, kurtuluş hakkında sözleştiler. İlk toplantılar bütün cemiyet üyelerinin katılımıyla yapılıyordu. Sonraları cemiyetin deşifre olmasından korkulduğu için Antep heyet-i Merkeziye namını alan müteşebbis heyet toplanmaya ve alınan kararları diğer üyelere bildirmeye mecbur oldular (Üzel, 1952: 13).

Antep "Heyet-i Merkeziyesi" bir takım tedbirler aldı ve bu arada Şahin Bey'i de Antep-Kilis yolu Kuva-yı Milliye Kumandanlığına getirdi.¹ Türk kahramanlık tarihinde adı çok saygı ile anılacak bu kişi, karargâhını Ulumeşe Köyünde kurmuş, Antep-Kilis yolu üzerinde üç savunma hattı meydana getirmişti. Antep'teki Fransız

¹ Şahin Bey, Antep Savaşlarına katılan Üsteğmen Said'in takma adıdır.

kuvvetlerinin erzak temini yollarını kesmişti. Milli kuvvetler, Kilis'ten Antep'e erzak getirmekte olan 1000 kişi ile 2 top ve 8 makineli tüfekten kurulu bir Fransız kuvvetini yenmişlerdi. Fransız birliği Şahin Bey'in saldırısı karşısında Kilis'e geri dönmek zorunda kaldı.

Çok güç durumunda bulunan Antep'teki Fransızlar ise telsizle Kilis ve Katma'daki Fransızlardan kendilerine yardım edilmesi istemekte idiler. Bunun üzerine, üç piyade alayı, 200 süvari, bir batarya top, dört tank, bir çok ağır ve hafif makineli tüfekle donatılmış olan Fransız kuvveti Antep'e hareket etti (Üzel, 1952: 18). Şahin Bey bunlara karşı da harekete geçmekte duraksamamış, 26 Mart 1920'de onlarla savaşarak üç gün vuruşmuş, fakat sonunda kuvveti dağılmış ve kendisi de Fransız süngüleri altında can vermişti (Tansel, 1978: C.III, 210).

Antep'in bu feci durumu karşısında Heyet-i Merkeziye ilk açık toplantısını yaparak savaşın yönetimini eline aldı. 1 Nisan'dan 3 Nisan'a kadar çeşitli mahallelerde 23 şehit ve yaralı verildi. 3 Nisan'da Antep üzerinde uçan bir Fransız uçağına şiddetli şekilde piyade ateşi açıldı. 4 Nisan 1920 günü Kılıç Ali Bey, millî kuvvetleri örgütlemeye memur edilmiş olarak şehre gelerek Heyet-i Merkeziye ile bir toplantı yaptı. Bu toplantıda şehrin savunulacak yerleri ve ikmal hizmetleri tespit edildi. Ayrıca Anteplilerle görüşerek onlara, "Teşkilât-ı Milliye" ile birlikte olduklarını açıklayan bir beyanname yayımlatmıştı (Kılıç, 2006: 102,103).

1 Nisan 1920'de, Antep'te Türklerle Fransız ve Ermeniler arasında çok korkunç bir savaş başladı. Fransızlar Antep'i insafsızca bir top ateşi altına almışlardı. Hafif silâhlarla donatılmış olan Türk milli kuvvetleri ile düşman kuvvetleri arasında sayı ve silâh bakımından büyük bir dengesizlik vardı. Kılıç Ali Bey, Ermenileri Fransızlardan ayırmayı düşündü. Fakat bir sonuç alamamış, tersine Ermeniler kendilerinden ayrılmayacaklarına dair Fransızlara söz vermişlerdi.

Fransız ve Ermenilere karşı savaşı sürdürmek zorunda kalan millî kuvvetlerin bir an geldi ki, çevredeki köylerle bağlantısı kesildi. Onlar şimdi sadece şehrin dışında bulunan Kılıç Ali Bey'le muhabere edebiliyor, fakat kendisinden direnmeye kıskırtmaktan başka bir yardım göremiyorlardı.

Antep'te çarpışmalar başlayınca; Ermeni mahallesindeki Türkler evlerini ve eşyalarını olduğu gibi bırakarak Türk mahallesine sığınmak zorunda kaldılar. Türk mahallelerinde oturan Ermeniler de kendi bölgelerine kaçtılar. Türk mahallelerindeki Ermeni evlerinin eşyaları, teşkil edilen "Malları Koruma Komisyonu" tarafından toplattırılıp muhafaza altına alınmıştı. Ermeni mahallelerinde olan Türklerin evlerinin eşyaları ise yağma edilmiş evleri yıkılmıştır (Sarat, 1966: C.IV, 131).

17 Nisan'da 800 kişilik bir takviye kuvveti olan Fransızlar ise, 18 Nisan'da Mutasarrıf'a bir mektup göndererek, vuruşmaktan vazgeçmelerini ve Fransız İdaresine tâbi olunmasını istemiş, aksi takdirde şehrin bombalanacağını bildirmişlerdi. 19 Nisan'da Türk Millî Kuvvetleri şehrin etrafındaki Fransız çemberini parçalayarak, içeriye 200 kişilik bir kuvvet sokmayı başardı. Bu suretle güçlenen Türk milisleriyle Fransız ve Ermeniler arasında 26 Nisan'da başlayan ve Birinci Mağarabaşı Savaşı adını alan bu çatışmada millî kuvvetler büyük başarı sağlamış ve dışarı ile bağlantıyı yeniden kurmuşlardı. Düşmana indirilen bu ilk

darbe sonucu dışarıda bulunan Kılıç Ali Bey'e bir raporla bildirilmişti (Lohanlızade, 1974: 57).

Fransız işgalinde bulunan mevkiiler içinde askeri bakımdan en önemlisi Kurban Baba Tepesi idi. Bu tepe hem Fransız karargâhının bulunduğu koleje, hem de Mardin Tepe'ye hakim vaziyette idi. 30 Nisan ve 1 Mayıs tarihlerinde bu tepeye saldırı yapıldı. Kanlı bir savaştan sonra bu tepe de ele geçirildi. 2 Mayıs'ta göğüs göğse savaşlar oldu. Şehir dışı Türk topçusu ise, şehir içi Türk kuvvetlerinin hücumu sırasında Fransız ve Ermeni mevzilerini bombardıman etmişti. 3 Mayıs günü Türk kuvvetleri düşman cephesine hücumla başladılar. Gerçi bu saldırının sonunda bir zafer sağlanamadı, ancak Fransızların sıkıntı içinde oldukları anlaşıldı. Fransızların 9 Mayıs'ta Kilis'ten önemli bir kuvvetle Antep üzerine yürümekte olduğu istihbaratı alındı. Nizamiye ve millî kuvvetlerle düşman üzerine yürünerek Kilis-Antep yolu üzerindeki Kızılcahisar-Görgün'ün batısındaki sırtlarda düşmanla karşılaşıldı. Akbaba ve Elma Tepelerindeki çarpışma sonunda düşman geri çekilmek zorunda kaldı. Bununla beraber Anteplilerin de güç anlar geçirmekte oldukları görülmektedir. Nitekim Antep Heyet-i Merkeziyesi'nin 27 Mayıs 1920'de Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği bir telgrafta: Antep'teki milislerin morallerinin sarsılarak dağıldığı, şehrin Fransız toplarıyla yıkıldığı, bütün gelir kaynaklarının kuruduğu, acele yardım gönderilmesi gereğini ve eğer yardım gönderilmezse Anteplilerin her şeyi göze alacakları bildiriliyordu (Üzel, 1952: 83).

Bu arada Türkiye Büyük Millet Meclisi toplanmayı başarmış, böylelikle TBMM Hükümeti adıyla meşru devlet kurabilmişti. Antep'te gelişen olaylar Mustafa Kemal Paşa'ya ulaştırılıyordu. Antep Savunmasının, bütün ülke için nasıl umut kaynağı olduğu verdiği cevaplardan anlaşılmaqta idi.

TBMM seçimlerinde, Antep halkı Kılıç Ali'yi büyük bir vefa örneği milletvekili seçmişti. Ayrıca Antep Tahrirat Müdürü Ragıp Bey, Eytam Müdürü Hafız Şahin Efendi, Rumkale eşrafından Sait Efendizade Yasin Efendi ve Antep Evkaf Memuru Kilisli Hocazade Abdurrahman Efendi de milletvekili seçilmişlerdi. Mustafa Kemal Paşa ve Genelkurmay Başkanlığından gelen telgraf üzerine, Kılıç Ali'nin Ankara'ya gelmesi emredilmiştir (Kılıç, 2006: 110).

4. ŞEFİK ÖZDEMİR BEY'İN ANTEP KUVVETLERİ KOMUTANLIĞI DÖNEMİ

Suriye ve Hatay'daki mücadelesi sırasında Mustafa Kemal Paşa'dan talimat aldığını belirten Şefik Özdemir Bey, TBMM'nin açılmasından sonra millî hükümetin emrine girdiği görülmektedir. 2 Haziran 1920'de Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Antep'e gelen Şefik Özdemir Bey, Fransızlara karşı mücadele eden birliklerin başına 8 Ağustos 1920'de Antep millî kuvvetlerinin komutanlığını üzerine almıştı. Fransızlara karşı mücadele eden birliklerin başına geçen Özdemir Bey, hem çok tecrübeli, hem çalışkan hem de sağlam karakterli bir kişi idi.

Şefik Özdemir Bey, Antep'teki görevine başlarken ilk işi millî kuvvetleri yeni baştan düzenlemiş, cephele arasında bağlantı kurmuş ve Antep'teki Türk mahallerini bir savunma alanı haline getirmişti. Çünkü Antep'teki durum, her geçen gün biraz daha Anteplilerin aleyhine bir durum alıyordu. Antep etrafındaki Fransız birlikleri, 11 Ağustos 1920 itibarıyla 7 piyade taburu ile iki süvari bölüğüne

yükselmişti. Ayrıca çok sayıda topları da bulunmakta idi. Şehir her gün topa tutuluyor, ölenlerin sayısı fazla olduğundan defnetmede sorunlar yaşanıyordu.

11 Ağustos'ta Fransız kumandanları Andrea ile Abadie, Antep'i kuşatan Fransız kuvvetlerinin top ve tankları karşısında direnmenin mümkün olamayacağını, şehrin tahribi istenmiyorsa aşağıdaki teklifin kabul edilmesini, aksi takdirde meydana gelecek kötülüklerden sorumlu olmayacaklarını bildirmişlerdi. İleri sürülen şartlar şunlardı:

1. Şehrin iki saate kadar kayıtsız şartsız teslim olması,
2. İki saat içinde bütün memurlarla millî kuvvetlerin komutanının, Hey'et-i Merkeziye üyeleri ve memleket ileri gelenlerinin, Fransız karargâhına giderek "Arz-ı mutâvaat" etmesi,
3. Silâhli birliklerin, silâhları ile teslim olması,
4. Antep halkının bir buçuk milyon altın lira tazminat vermesi (Tansel, 1978: c.III,210).

Yukarıdaki teklifi Şefik Özdemir Bey, "Antep halkı ya ölmeyi veyahut vatani kurtarmayı kendisine düstûr ittihaz etmiştir, bu sebeple Antep'te canlı bir insan buldukça ve memleket baştan başa yıkılmadıkça Fransız askeri buraya kat'i surette giremeyecektir." şeklinde gayet sert bir cevapla reddetmişti. Fransızlar iki saat sonra Mutasarrıfa bir mektup göndererek, Antep'in Türkler tarafından imza edilmiş bulunan barış antlaşması ile Fransız mandasına bırakıldığını, Fransızların din, mezhep ve millî adet ve geleneklere saygı göstereceklerini, Fransa'nın kontrolünde Antep'in Türk memurlar tarafından idare edileceğini açıkladılar. Gerekirse itaat etmeyenlere zor kullanılacağını bildirdiler (Üzel, 1952: 126-127). Bunun üzerine Şefik Özdemir Bey dahil, ilgililer Mutasarrıfın yanında toplanarak durumu müzakere ettiler ve bombardımanı durdurmuş olmak, aynı zamanda vakit kazanmak için Fransızlara bir mektup göndererek, Fransızlarla savaşmakta olan Türk Milislerin şehir dışında dövüşüklerini ileri sürerek şehrin bombardıman edilmemesini istediler. Ancak bu cevap Fransızları tatmin etmedi. Fransızlar şehri yeniden bombalamaya başladılar.

21 Ağustos 1920'de karşı taarruza geçen Fransızlar, Dülük Tepe'yi aldılarsa da ertesi gün yapılan karşı saldırı ile geriye atıldılar. Doğu istikâmetinde ilerleyen Albay Abadie kıtaları Rumevlek'in doğusunda bulunan 24.ncü Alay'a taarruz ettiler. 24.ncü Alay iki saat direndikten sonra geri çekildi. Düşmanın hiç olmazsa Fırat'ın doğusuna geçirilmemesi 5.nci Tümen'e emredilmişti. 5.nci Tümen'in durumu da kritikti. Antep-Nizip yolunu düşmana kaptırmamak gerekiyordu. Tümen bu maksatla Karaburun tepelerine kadar uzanmış olan kuvvetlerini kuzey cenahına çekmeye başladı. Tümen baskına uğramıştı. Fransızlar daha sonra Nizip'e kadar ilerleyerek Nizip'i işgal ettiler. Buradan oldukça erzak tedarik edip 28 Ağustos'ta Antep'e döndüler (Saraç, 1970: 302-303).

23-25 Ağustos günleri arasında Antep şiddetli bombardımana tutuldu. Halkın çoğu Malatya, Urfa, Maraş ve Elazığ gibi bölgelere göç ettiler. Tam bu sırada Malatya Mebusu Hacı Bedir Ağa, 300 kişilik bir kuvvetle Anteplilerin yardımına koşmuş, Antep halkı da düşmana dayanmaya başlamıştı (Goloğlu, 1971: 89-91).

4-5 Eylül 1920'de, 24.ncü Alay Nizip'teki Fransızlara gece yarısı bir baskın yaparak araba kollarını dağıtmış ve bir çok zayıat verdirmişti. Antep ve civarı sık sık bombardıman edilmekte idi. 10 Eylül'de Fransızlar şehir içinde Çınarlı Camiinin bulunduğu bölgedeki Türk kuvvetlerine taarruza geçtiler. Türk siperlerini topçu mermisiyle tahrip ettiler. Bu ağır bombardıman sonrası Türk kuvvetlerinin mukavemetinin kırıldığına kanaat getirerek hücumu kalktılar. Düşmanın hücumu karşısında birden ileri atılan Türk millî kuvvetleri düşmanın geri çekilmesini sağladılar. 19 Eylül'de 9.ncu Alayın 1.nci taburu ve 24.ncü Alay 3.ncü taburu, Nizip Millî taburu, Birecik Millî Bölüğü, Kâhta ve Samsat Millî müfrezelerinden kurulu Türk kuvvetleri Nafak Boğazında düşmanla amansızca bir mücadeleye girmesine rağmen neticede Fransız kuvvetleri top ateşi ile Millî kuvvetleri dağıtarak Antep'e girmiştir (Üzel, 1952: 154).

Bu arada şehirde yaşam şartları gittikçe güçleşmekteydi. Özellikle yiyecek meselesi kaygılandırarak bir hal almıştı. Mustafa Kemal Paşa'dan ve Antep Mebuslarından acele asker gönderilmesi istendi, fakat bunun mümkün olamayacağı ve mahalli kuvvetlerle düşmana karşı durulması cevabı alındı. Bu umut kırıcı haber her tarafta yankılar yaptığı bir sırada, Haçin'in Ermenilerden geri alındığı haberi geldi. Haçin kasabası altı aydan beri Türk millî kuvvetlerine karşı Ermeniler tarafından savunulmakta idi. 15-16 Ekim'de Haçin millî kuvvetlerin eline geçti. Haçin'i kurtaran millî kuvvetlerin komutanı Saim Bey, oraya kaymakam olarak atandı. Yedek Üsteğmen rütbesinde olan bu kahraman Türk, bir ay sonra yapılan bir baskında şehit düşmüştü. 30 Aralık 1923'te Haçin'in adı Saimbeyli olarak değiştirilerek kurtarıcısının adı verilmiştir (Tansel, 1978: C.III, 229).

Fransızların Suriye ve Adana Bölgesindeki durumları gittikçe zorlaştığından Antep harekâtını bir an önce sonuçlandırmak istiyorlardı. İstanbul'da bulunan General Goubeau'nun başında bulunduğu bir tümeni Antep'teki Fransızlara yardımla görevlendirdiler. 21 Kasım 1920'de Goubeau birlikleri Antep'e geldi. Antep şehri o günün akşamından itibaren ikinci defa kuşatılmış oldu. Fransız kuvvetleri, tepelerde bulunan Türk kuvvetlerini, Antep şehir içini uzun ve etkili topçu ateşi ile döğmeye başladı. Antep'in her tarafla bağlantısı tekrar kesilmiş oldu (Tansel, 1978: 229) ².

1 Aralık 1920'de Goubeau'nun, Kuva-yı Milliye komutanı Şefik Özdemir Bey'e gönderdiği mektupta şehrin teslimini istiyordu. Mektup sonrası durum daha ciddi bir hal almıştı. Goubeau bu mektubunda Sévres antlaşmasının Antep Şehri ile ilgili hükmünü yerine getirmeye memur olduğunu söyledikten sonra, yeniden huzur ve rahat içinde yaşamak istiyorsanız aşağıdaki şartların kabul edilmesini istiyordu:

- 1- Fransa mandasının kabulü,
- 2- Savaşa katılmış olan askerlerle jandarmaların savaş esiri kabul edileceği,
- 3- Bütün silâhların ve savaş gereçlerinin teslimi,
- 4- İstihkâmların 24 saat içinde yıkılması,
- 5- Adları verilecek olan kıskırtıcıların teslimi,

² Antep'i kuşatan Fransız kuvvetinde:13 piyade taburu, 4 sahra bataryası, 5 dağ bataryası, 15,5 luk bir batarya, 10,5 luk bir batarya ile 1 uçak bir kısım süvariden oluşmakta idi.

6- Aralık ayının ikinci günü öğle vaktine kadar bunlara cevap verilmesi,

7- Düyun-ı Umumiyyeden alınmış meblağın derhal iadesi (Üzel, 1952: 205).

Kuva-yı Millîye kumandanı Şefik Özdemir Bey özetle şu cevabı vermiştir: “Türk askerinin harp esiri addolunması doğru değildir. Buraya hariçten gelmiş asker olmayıp, vatanını müdâfaa eden Antep’in öz evlatlarıdır. İsteklerinizde ısrar edecek olursanız bizim için müdâfaaya devam ile şerefli bir ölüme intizardan başka çare yoktur”(Gömeç, 1989: 86-87). 5 Aralık’ta teklifin reddedilmesi üzerine General Goubeau, şehrin bombalanması emrini verdi.

Antep’in düştüğü bu durumdan kurtarılması için bazı tedbirlerin düşünüldüğünü görmekteyiz. Arap Millî Teşkilatını idare eden liderlerle temasa geçildi. “Cenup Akıncıları” ile Suriye’de bazı girişimler yapıldı. Halep’in güneydoğusunda yaşayan Türk halkının ayaklanması üzerine bu durum Fransızları kaygılandırmış, Antep’teki kuvvetlerden bir kısmı, Goubeau’nun idaresi altında 18 Aralık 1920’de Suriye’ye geçmek zorunda kaldı. Geride kalan Fransız birlikleri kuşatmayı devam ettirdiler.

Ocak 1921’in başı itibarıyla Antep’in erzak bakımından büyük sıkıntı içinde olduğunu görmekteyiz. Şehirde at, sığır, koyun ve keçilerle üzüm, fıstık ve buna benzer maddelerin hepsini toplayarak “iaşe-i umumiye” ambarına koydular ve her gün, buradan Antepililere, ölmeyecek kadar gıda maddesini dağıtmaya başladılar. Açlık korkunç bir hal aldı. Evlerde kalan son lokmalar tükenmek üzereydi. O kadar ki 25.000 nüfus için yiyecek olarak 25 kilo erzak kalmıştı. Sokaklarda, caddelerde renkleri solgun açlar dolaşıyor, zengin-fakir herkes ekmek arıyordu. Ölen beygirler ve eşekler derhal kapışılıyordu. Heyet-i Merkeziye bu durum karşısında açlık beyannamesi yayımlamıştı. Kürkçüoğlu Hanı’nın mahzeninde yüzlerce Türk kadını ve kızı zerdali çekirdeklerini kırıp tatlandırmakla görevlendirilmiş ve temin edilen tatlandırılmış çekirdekler tink taşı altında ezildikten sonra un ve kepeğe karıştırılarak ekmek yapımında kullanılmıştır. Fakat zerdali çekirdeği acı olduğundan şehirde hıçkırık hastalığı baş göstermişti. Şehirde bez sıkıntısı vardı. Tetanozlu hastalar çaresizlik içinde ölüyorlardı. Açlık, ölüm ve savaştan beterdi. Düşman topu ve silahıyla yenediği Türk Milletini açlıkla teslim olmaya zorluyordu. Açlıkla ölmek ve kurşunla ölmek arasında hiçbir fark yoktu (Gömeç, 1989: 89).

2 Şubat 1921 günü Antep heyetinden şehir müdafileri namına Mehmet Ali Efendi, Kolordu Kumandanlığına giderek bir huruç harekâtı yapmayı talep etti. 6 Şubatta beş subay, dörtyüzelli asker çıkış harekâtında başarılı oldular. Şefik Özdemir Bey ve hükümet erkânı ile ikiyüz kişilik bir kuvvet Mehmet Çavuş ve Elbistanlı Hoca öncülüğünde şehirden çıkmayı başarabildiler.

Fransızlar tarafından 8 Şubat 1921’de Antep Şehri ele geçirilmiştir. 9 Şubat’ta 11 maddelik teslim antlaşması imzalanmıştır. Antep’in düşman eline geçmesi vatanın her tarafında çok büyük üzüntü ile karşılanmıştır.

5. SONUÇ

Antep şehri dört yanı kuşatılmış olduğu halde onbir ay Fransız kuvvetlerine karşı dayanmıştır. Bu gazi beldenin düşmana teslim olmasının tek nedeni açlıktır. Eski Türk şehirlerinin geleneklerinden olan yaz mevsiminden kışın ihtiyaçlarını hazırlamak anlayışıyla evlerinin kilerlerini, ticarethanelerinin ardiyelerini dolduran Antepçiler bu ecdat yadigârı basiretlerine dayanarak onbir ay yarı aç-yarı tok karşı koymuşlar ve sonunda yavrularının dayanılmaz acısına boyun eğerek, ama onurlarının korunması için zalim düşmandan güvence alarak şehri teslim etmişlerdir.

KAYNAKÇA

1-Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)

Dahiliye Nezareti Emniyet-i Umumiye Müdürlüğü Asayiş Kalemi Belgeleri
Dosya Usulü İradeler Tasnifi
Meclis-i Vükelâ Mazbataları

2-Türkiye Büyük Millet Meclisi Arşivi (Şefik Özdemir Bey Dosyası, Kısa Hal Tercümesi Dosyası, Kutu:53, Nr.1113)

3-Gazete ve Dergiler

Söz, Nr.116, 12 Mart 1335/1919

Harp Tarihi Vesikaları Dergisi (1956), Sayı:16, Belge No:415/a Genel Kurmay Basımevi, Ankara.

4-Kitaplar

Abadi (1959), *Türk Verdünü, Antep'in Dört Muhasarası*, Gaziantep Kültür Dergi, Kitap ve Broşür Yayınları:14, Gaziantep.

Akbıyık, Yaşar (1990), *Milli Mücadelede Güney Cephesi (Maraş)*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Akşin, Sina (1978), *Kurtuluş Savaşı'nda ve Lozan'da İngiltere ve Fransa ile İlişkiler, 50.Yılına Armağan*. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayını 563, İstanbul.

Atatürk, Mustafa Kemal (1987), *Nutuk*, Cilt III. Ves.No:130 Türk Devrim Tarihi Enstitüsü Milli Eğitim Basımevi.

Baytok, Taner (1970), *İngiliz Kaynaklarında Türk Kurtuluş Savaşı*, Başnur Matbaası, Ankara.

Gaziantep İl Yıllığı (1969), Ayyıldız Matbaası, Ankara.

- Goloğlu, Mahmut (1971), *Cumhuriyete Doğru (1921-1922)*, Başnur Matbaası, Ankara.
- Gömeç, Sadettin (1989), *Millî Mücadelede Gaziantep*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Güner, Zekâi ve Orhan Kabataş (1990), *Millî Mücadele Dönemi Beyannameleri ve Basını*, Atatürk Kültür Merkezi Yayını, Ankara.
- Kılıç, Ali (2006), *Atatürk'ün Sırdaşı Kılıç Ali'nin Anıları*, (Der.Hulusi Turgut), İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Lohanlızade, Mustafa Nurettin (1974), *Gaziantep Müdafası*, Gaziantep.
- Saral, Ahmet Hulki (1966), *Türk İstiklâl Harbi Güney Cephesi*, Cilt:4, Genel Kurmay Basımevi, Ankara.
- Saral, Ahmet Hulki (1970), *Vatan Nasıl Kurtarıldı*, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Tansel, Selâhattin (1978), *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, C:III, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Türk İstiklâl Harbi* (1966), Cilt:IV, *Güney Cephesi*, Genel Kurmay Basımevi, Ankara.
- Türkmen, Zeki (2003), *Musul Meselesi, Askerî Yönden Çözüm Arayışları (1922-1925)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara.
- Ünler, Ali Nadi (1969), *Gaziantep Savunması*, Kardeşler Matbaası, İstanbul.
- Üzel, Sahir (1952), *Gaziantep Savaşının İç Yüzü*, Doğuş Matbaası, Ankara.

EK 1: ALİ ŞEFİK ÖZDEMİR BEY (1885-1951)

Ali Şefik Özdemir Bey, Suriye ve Hatay'da Fransızlara karşı yapılan Millî Mücadele hareketinde büyük yararlılıklar göstermiş; Antep'in Fransızlara karşı yürüttüğü mücadeleyi idare etmiş bir Milis subayıdır. Şefik Özdemir, Mısır (Kahire) de doğdu, İngiliz işgalindeki bir ülkede yetişti. Özdemiroğulları ailesine mensuptur. Birinci Dünya Savaşında Filistin ve Suriye cephelerinde İngilizlere karşı savaştı, bu sırada Teşkilât-ı Mahsusa ile tanıştı. Çok iyi derecede Fransızca, İngilizce ve Arapça bilmektedir. Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra, Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Hatay ve Antep'te Fransızlara karşı şehir müdafaasında Milis Yarbayı rütbesiyle görev aldı. 1922 yılında Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın emri, Genel Kurmay Başkanı Fevzi Paşa'nın tâlimatı ve TBMM'nin onayı ile Misak-ı Milli sınırları içinde yer alan Musul'u anavatana bağlamak, bölgede İngiliz mandası ve bir Kürt devleti oluşumuna engel olmak üzere harekâtı başlattı. Kuzey Irak'ta TBMM Hükümeti'nin otoritesini etkin bir duruma getirmeye çalıştı. Kendisinden sayı ve teknik bakımından üstün İngiliz kuvvetleri karşısında başarı ile mücadelesini sürdürdü. TBMM'nin altıncı döneminde Siirt'ten, yedinci döneminde Gaziantep'ten milletvekili seçildi (Türkmen, 2003:85-90).

